

15.9.2009

Dnro 406/2/08

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Sarja

SOSIAALIHUOLLON YKSIKÖN TULEE ITSE TEHDÄ EDUNVALVONTAILMOITUS MAISTRAATILLE

ASIA

Vantaan maistraatin holhoustoimen yksikköön 10.12.2007 tekemälläni tarkastuksella (tarkastuspöytäkirja dnro 3653/3/07) maistraatin edustaja toi esiin Katriinan sairaalan toiminnassa ilmenneen maistraatin epäkohtana pitämän seikan, joka liittyi holhoustoimilain 91 §:n mukaisten edunvalvontailmoitusten tekemiseen.

Maistraatin mukaan näytti siltä, että silloin, kun sairaalassa oli arvioitu potilaan olleen edunvalvonnan tarpeessa, sairaalan sosiaalityöntekijät eivät syystä tai toisesta itse tehneet maistraattiin ilmoituksia edunvalvonnan tarpeessa olevista henkilöistä. Sen sijaan he olivat etsineet vaikka kaukaisinkin omaisen tekemään kyseisen ilmoituksen ja saattaneet tässä yhteydessä antaa omaisille virheellistä tietoa edunvalvontaa mutta myös muita asioita koskevasta lainsäädännöstä sekä paljastaa sairaalassa olevasta henkilöstä salassa pidettäviä tietoja.

Maistraatin mukaan eräät omaiset olivat kokeneet tullessa painostetuiksi tekemään ilmoituksen jopa sellaisesta sukulaisesta, jonka kanssa he eivät olleet missään tekemisissä. Maistraatti oudoksui sairaalan menettelyä, koska lain mukaan sosiaalityöntekijöillä itselläänkin olisi oikeus tehdä salassapitosäännösten estämättä maistraatille edunvalvontailmoitus. Maistraatin mukaan asiasta oli tuloksetta keskusteltu sairaalan kanssa.

Tarkastuksen jälkeen maistraatti toimitti oikeusasiamiehen kansliaan vielä asiaan liittyvää kirjallista aineistoa. Tässä yhteydessä maistraatti toi vielä esiin sen, että maistraatissa oli jo aiemmin ilmennyt tapauksia, joissa Katriinan sairaalan potilailla oli ollut omaisia, joiden avustuksella henkilön rahaasiat oli saatu hoidettua, mutta tästä huolimatta sosiaalityöntekijät olivat vaatineet ilmoituksen tekemistä väittäen, että pelkkä potilaan terveydentila edellytti sitä.

Edellä todetun johdosta otin eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla sairaalan menettelyn asianmukaisuuden omasta aloitteestani tutkittavaksi.

2

SELVITYS

Pyysin Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon toimialaa hankkimaan asiassa selvityksen ja antamaan lausunnon. Niissä tuli ottaa kantaa ainakin seuraaviin kysymyksiin:

1) Mihin perustui se, että Katriinan sairaalan sosiaalityöntekijät eivät itse olleet tehneet edunvalvontailmoituksia, vaikka heillä olisi siihen lain nojalla oikeus?

2) Mitä tietoja ilmoitusten allekirjoittajille oli – yhtäältä yleisellä tasolla ja toisaalta maistraatin oikeusasiamiehen kansliaan tarkastuksen jälkeen toimittamassa aineistossa tarkoitetuissa yksittäistapauksissa – potilaasta annettu esitetyt edunvalvontailmoituksen mukana ja oliko mahdolliseen tietojen luovutukseen pyydetty potilaiden suostumus?

3) Millaista edunvalvonta-asiaan liittyvää juridista neuvontaa omaisille oli annettu ja miten esimerkiksi sairaalan 23.10.2007 päivätyn SOS-lehden merkintöjen mukainen rintaperillisen taloudellinen vastuu liittyi edunvalvontailmoituksen tekemiseen?

Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan vanhus- ja vammaispalvelujen johtaja antoi 17.6.2008 päivätyn lausunnon ja toimitti tänne Katriinan sairaalan johtavan ylilääkärin 29.5.2008 päivätyn selvityksen sekä sosiaalihoitajan 16.5.2008 päivätyn selvityksen ja sosiaalityön yksikön 16.5.2008 päivätyn selvityksen.

3

RATKAISU

3.1

Arvioinnin lähtökohdat

3.1.1

Oikeusohjeet

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakassuhteen luottamuksellisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa.

Lain 4 §:n 1 momentin mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, että hänen ihmisarvoaan ei loukata sekä että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan. Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on 2 momentin mukaan otettava huomioon muun muassa asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet.

Lain 8 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan. Asiakkaalle on 2 momentin mukaan annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä.

Lain 9 §:n 1 momentin mukaan jos täysi-ikäinen ei iän, sairauden, henkisen toimintakyvyn vajavuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi pysty vaikuttamaan palvelujensa tai sosiaalihuoltoonsa liittyvien muiden toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen taikka ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuu-

vaihtoehtoja tai päätösten vaikutuksia, on asiakkaan tahtoa selvitettävä yhteistyössä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa. Jos täysi-ikäinen asiakas on henkilöään tai varallisuuttaan koskevassa asiassa ilmeisen edunvalvonnan tarpeessa, tulee sosiaalihuoltolaissa tarkoitetun toimielimen 2 momentin mukaan tehdä holhoustoimilain 91 §:ssä tarkoitettu ilmoitus holhousviranomaiselle edunvalvojan määräämiseksi asiakkaalle.

Lain 14 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuollon asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta tai muusta yksityisestä henkilöstä, ovat salassa pidettäviä. Salassa pidettävästä asiakirjasta saa 16 §:n 1 momentin mukaan antaa tietoja asiakkaan nimenomaisella suostumuksella tai niin kuin laissa erikseen säädetään. Lain 17 §:ssä säädetään erikseen salassa pidettävien tietojen antamisesta asiakkaan hoidon ja huollon turvaamiseksi ja 18 §:ssä salassa pidettävien tietojen antamisesta asiakkaan suostumuksesta riippumatta eräissä muissa tilanteissa.

Holhoustoimilain 91 §:n ensimmäisen virkkeen mukaan joka on saanut tiedon edunvalvonnan tarpeessa ilmeisesti olevasta henkilöstä, voi vaitiolovelvollisuuden estämättä ilmoittaa asiasta holhousviranomaiselle.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (jäljempänä julkisuuslaki) 24 §:n 1 momentin 23 kohdan mukaan salassa pidettäviä ovat muun muassa asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilön vuosituloista tai jotka kuvaavat hänen taloudellista asemaansa. Saman pykälän ja momentin 25 kohdan mukaan salassa pidettäviä ovat puolestaan muun muassa asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta tai tietoja henkilön terveydentilasta tai hänen saamastaan terveydenhuollon palvelusta.

3.1.2

Selvityksissä esitetyt perusteet noudatetulle käytännölle

Saadun selvityksen mukaan sairaalan sosiaalityöntekijät olivat tehneet edunvalvontailmoituksia itse, mutta tätä oli sairaalan aiemman johdon antaman ohjeen perusteella pidetty viimesijaisena vaihtoehtona sairaalan vireillepanosta tulleiden valitusten vuoksi. Omaisille oli kerrottu potilaan asioiden olleen hoitamatta. Omaisille ei ollut annettu muuta tietoa kuin se, mitä ilmoituslomakkeessa oli pyydetty ja se, mitä potilas oli mahdollisesti halunnut tuoda esiin. Omaisille ei ollut annettu muuta neuvontaa kuin se, mikä oli liittynyt lomakkeen täyttämiseen. Tarvittaessa potilaat ja omaiset olivat saaneet sairaalan sosiaalityöntekijöiltä oikeusministeriön esitteen edunvalvontavaltuutuksesta maistraatin yhteystietojen kera. Sosiaalihoitajan mukaan hänen tekemänsä eräät merkinnät olivat olleet sanavalinnoiltaan epätarkkoja ja huonoja.

Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan lausunnon mukaan Katriinan sairaalan sosiaalityöntekijät olivat pyrkineet toimimaan edunvalvontaan liittyvissä asioissa lainsäädännön ja saamansa ohjeistuksen mukaisesti. Kaikilta osin menettelyt eivät lausunnon mukaan olleet täysin asianmukaisia erityisesti liittyen holhoustoimilain 91 §:n mukaiseen sosiaalityöntekijän mahdollisuuteen itse tehdä edunvalvontailmoitus. Myös sairaalan ja maistraatin välisessä yhteistyössä näyttäisi lausunnon mukaan olevan parantamisen varaa. Vielä lausunnossa todettiin, että Katriinan sairaalan sosiaalityöntekijät olivat jo tämän selvityksen perusteella tarkentaneet toimintakäytäntöjään. Lisäksi

tarkoitus oli kutsua maistraatti yhteistyöneuvotteluun, jonka pohjalta sairaalan ohjeistusta oli tarkoitus tarkentaa.

3.2

Yksittäisten edunvalvontailmoitusten arviointi

Vantaan maistraattiin tekemäni tarkastuskäynnin jälkeen maistraatti toimitti tiedokseni kolme edunvalvontailmoitusta, joihin maistraatin epäily epäasianmukaisesta menettelystä oli perustunut. Arvioin seuraavassa erikseen kunkin näistä ilmoituksista.

3.2.1

Edunvalvontailmoitus dnro 702/2007/1013/HO-1

Ilmoituksessa oli yksityiskohtaisesti mainittu muun muassa päämiehen eläkkeet, Kelan maksamat etuudet, yhtiövästikkeen suuruus ja päämiehen omistama asunto. Maistraatin tarkastajan asiakirjoihin tekemän merkinnän mukaan hän oli soittanut ilmoituksen allekirjoittajalle. Keskustelusta 5.12.2007 tehdyn merkinnän mukaan sairaala oli "painostanut asiassa", kun sosiaalihoitaja oli "antanut edunvalvontapaperit käteen ja käskenyt laittaa kiireellisenä". Edelleen asiakirjoihin tehdyn merkinnän mukaan ilmoittajan äidinäiti oli ilmoituksen kohteen sisko, ja ilmoittajan äiti ja ilmoituksen kohde olivat riitaantuneet jo vuosikymmeniä sitten.

Katriinan sairaalan selvityksen mukana tänne toimitetusta potilasasiakirjoihin sisältyvälle SOS-lehdelle tehdystä merkinnöistä – jotka on tosin tehty vasta selvityspyyntöni jälkeen – ja hoitokertomusmerkinnöistä ilmeni muun muassa, että edunvalvontailmoituksen sittemmin tehneen omaisen (kummitytär) käytyä sairaalassa ja otettua sairaalaan yhteyttä puhelimitse potilaalle ja mainitulle omaiselle oli varattu aika sosiaalityöntekijän luokse. Tässä tapaamisessa (22.11.2007) sosiaalihoitaja oli suositellut omaiselle edunvalvontailmoituksen tekemistä ja antanut hänelle lomakkeet ilmoituksen tekemistä varten.

Käytettävissäni olleen aineiston perusteella minulla ei ole edellytyksiä päätyä johtopäätökseen, että edunvalvontailmoitukseen merkityt potilaan taloudellista asemaa kuvanneet salassa pidettävät tiedot olisi luovutettu sairaalasta tai että asiaa käsiteltäessä olisi oikeudettomasti paljastettu muitakaan potilaan salassa pidettäviä tietoja. Toisaalta menettely ei nähtävästikään ollut kaikin osin onnistunut, kun omainen oli ainakin maistraatin puhelinkeskustelusta tekemien merkintöjen mukaan kokenut sairaalan toiminnan painostuksena. Käytettävissäni olleen kirjallisen aineiston perusteella minulla ei kuitenkaan ole edellytyksiä ottaa asiaan enemmän kantaa tältä osin.

3.2.2

Edunvalvontailmoitus dnro 702/2007/851/Ho-1

Ilmoituksessa oli mainittu muun muassa, että asiakkaan sairaalamaksut olivat olleet maksamatta, eivätkä omaisetkaan olleet tienneet hänen asioistaan. Katriinan sairaalan tässä asiassa maistraatille antamasta holhoustoimilain 90 §:n 1 momentin tarkoittamasta kirjallisesta lausunnosta ilmeni, että asiakkaan lähimmäksi omaiseksi oli tietojärjestelmään merkitty hänen sisarensa, ja yhteyshenkilöksi oli merkitty myös hänen tyttärensä. Lausunnon laatineen sosiaalihoitajan käsityksen mukaan tytär ei ollut kuitenkaan ollut isäänsä vuosiin yhteydessä. Edelleen lausunnosta ilmeni sosiaalihoitajan lähettäneen mainitulle tyttärelle valmiiksi täytetyn edunvalvontailmoituksen.

Sosiaalihoitajan SOS-lehdelle tekemän merkinnän mukaan tyttärelle oli "selvitetty juurta jaksain edunvalvonta-asiaan liittyvä juridiikka – myös rintaperillisen taloudellinen vastuu – ja käytänteet". Edelleen mainitusta asiakirjasta ilmeni sosiaalihoitajan merkinneen seuraavaa: "tiedotan potilaalle, että hänelle on laitettu edunvalvonta vireille ja kysyn, mitä mieltä hän on asiasta ---".

Sosiaalihoitajan selvityspyyntöni johdosta SOS-lehdelle laatimien tarkentavien merkintöjen mukaan hän oli tarkoittanut viittauksellaan rintaperillisten taloudelliseen vastuuseen lähinnä omaisten ensisijaista vastuuta potilaan raha-asioista ja sitä, että perikunta oli jatkossakin vastuussa perunkirjoituksen järjestämisestä ja mahdollisten hoitamattomien raha-asioden selvittämisestä. Edelleen SOS-lehden merkinnöistä ilmeni, että potilaan tytär oli jo entuudestaan tiennyt isänsä olleen sairaalassa. Sosiaalihoitaja oli pyytänyt tyttärtä tekemään ilmoituksen ja antanut hänelle esitätetyn ilmoituslomakkeen.

Edellä todetun perusteella edunvalvonta-asia oli siis sairaalan toimin saatettu vireille jo ennen kuin siitä oli keskusteltu potilaan kanssa, joskin käytettävissäni olleen aineiston perusteella asia on ymmärrettävissä niin, että potilaan mielipide oli jälkikäteen pyritty selvittämään.

Käytettävissäni olleesta aineistosta ei ole pääteltävissä, että sairaala olisi edunvalvonta-asiaa käsitellessään luovuttanut tyttärelle yksityiskohtaisia tietoja potilaan taloudellisesta tilanteesta tai terveydenhuollon yksikön asiakkuudesta, koska myös tieto potilaan sairaalassa olosta oli jo entuudestaan ollut tyttären tiedossa. Se, että sairaalamaksut olivat olleet maksamatta, ei mielestäni vielä sinänsä välttämättä kuvaa henkilön taloudellista asemaa julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 23 kohdan tarkoittamalla tavalla, koska se voi kertoa myös siitä, että maksuista ei vain ole huolehdittu ajoissa, vaikka rahaa niiden maksamiseen sinänsä olisikin. Sen sijaan kyse voi olla julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 32 kohdan tarkoittamasta henkilökohtaisia oloja kuvaavasta tiedosta, joskin asia on ainakin jossain määrin tulkinnanvarainen.

Mitä tulee sosiaalihoitajan potilaan tyttärelle edunvalvontailmoituksen tekemisen yhteydessä antamaan rintaperillisen taloudellista vastuuta koskeneeseen neuvontaan totean ensinnäkin, että hänen tässä yhteydessä viittaamisissaan Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveysviraston ohjeissa asiakkaiden omien rahavarojen käsittelystä ei kyseisestä asiasta ole minkäänlaista mainintaa. Sen sijaan ohjeissa on korostettu asiakkaan varoista huolehtimista eli käytännössä kyse on niiden säilyttämisestä. Kyse ei siten ole varsinaisesta taloudellisesta vastuusta.

Käytettävissäni olleen aineiston perusteella jää epäselväksi, mitä sosiaalihoitaja tosiasiallisesti oli puheena olevalle omaiselle kertonut. Alkuperäisen SOS-lehdelle tehdyn merkinnän mukaan tyttärelle oli nimittäin kerrottu myös rintaperillisen taloudellisesta vastuusta. SOS-lehdelle myöhemmin teh-

tyjen täsmennettyjen merkintöjen mukaan hän oli kuitenkin selvittänyt tyttärelle omaisten ensisijaista vastuuta potilaan raha-asioiden hoitamisessa. Toisaalta lehdelle oli merkitty, että perikunta on jatkossakin vastuussa perunkirjoituksen järjestämisestä ja mahdollisten hoitamattomien raha-asioiden selvittämisestä. Minulle antamassaan selvityksessä sosiaalihoitaja taas totesi selvittäneensä lähinnä asiakkaiden omien rahavarojen käsittelyä koskevia ohjeita.

Poissuljettua ei ole, että merkintä oli sosiaalihoitajan tarkoittamalla tavalla ollut ainoastaan epätasällinen eikä vastannut sitä, mitä hän oli todellisuudessa kertonut. Yhtälailla poissuljettua ei ole kuitenkaan sekään, että rintaperillisen taloudelliseen vastuuseen oli viitattu siten kuin alkuperäisestä merkinnästä ja sosiaalihoitajan myöhemmin tekemästä täsmennyksestäkin voisi päätellä. Mikäli näin oli tehty, en pidä sitä asiayhteyteensä nähden asianmukaisena, koska kyse oli elossa olevan lähiomaisen asioiden hoitamisesta. Sen sijaan on asianmukaista, että neuvonnan antaminen sinänsä oli kirjattu asiakirjoihin.

Käytettävissäni olleen aineiston perusteella minulla ei tältä osin ole edellytyksiä ryhtyä enempiin toimenpiteisiin kuin että kiinnitän sosiaalihoitajan huomiota huolellisuuteen potilasmerkintöjä tehtäessä, jotta niiden perusteella asian käsittelystä on saatavissa täsmällinen käsitys.

3.2.3

Edunvalvontailmoitus dnro 702/2007/1006/Ho-1

Ilmoitukseen oli kirjattu muun muassa, että ilmoittajan täti oli sairaalassa vuodepotilaana ja että hänen arvioitiin jäävän pitkäaikaishoitoon. Edelleen ilmoitukseen oli merkitty, että "tätini ei ole vuosin pitänyt yhteyttä sukulaisiinsa". Ilmoitus ei ollut sisältänyt tietoja potilaan taloudellisista asioista. Maistraatin tarkastajan asiakirjoihin tekemän merkinnän mukaan ilmoittaja oli kertonut tavanneensa potilaan vain kerran elämänsä aikana.

Katriinan sairaalan tässä asiassa maistraatille antaman kirjallisen lausunnon mukaan potilas suhtautui omaisiinsa epäluuloisesti eikä halunnut olla heidän kanssaan tekemisissä.

Sosiaalihoitajan SOS-lehdelle kirjaamien merkintöjen mukaan "osastolta hoitaja viestittänyt, että potilaalla ei ole omaisia/sellaisia omaisia, joiden kanssa hän haluaisi olla yhteydessä", ja "potilaan sairaalassa olevat henkilötiedot omaisten osalta puutteellisia". Edelleen SOS-lehdelle tehdyistä merkinnöistä ilmeni, että potilas oli vuonna 1996 ilmoittanut sosiaalitoimistoon lähiomaiseksi sisarensa, johon sai "luvalla ottaa tarvittaessa yhteyttä". Kyseinen sisar oli sairaalan yhteydenoton johdosta kuitenkin ilmoittanut, ettei hän ikänsä ja kuntonsa puolesta jaksanut hoitaa sisarensa asioita. Hän oli kuitenkin antanut oman tyttärensä yhteystiedot. Tämän jälkeen sosiaalihoitaja oli ottanut kyseiseen sisarentyttäreeseen yhteyttä.

Asiassa jää ensinnäkin kysymyksenalaiseksi, miksi omainen (sisar), jonka kanssa potilas ei ollut halunnut olla tekemisissä, oli kuitenkin pyritty saamaan ilmoituksen tekijäksi. Toiseksi totean, että käytettävissäni olleen aineiston perusteella ei voida yksiselitteisesti todeta, että ilmoittaja (edellä mainitun sisaren tytär) olisi ollut merkittynä sairaalan asiakirjoihin henkilöksi, jolle potilasta koskevia tietoja olisi voinut antaa joko suoraan tai jolle tietoja olisi voitu antaa potilaan kanssa edunvalvontasiasta käytyjen keskustelujen yhteydessä saadun suostumuksen nojalla.

Edellä todetusta huolimatta sairaalasta oli kuitenkin otettu yhteyttä kyseiseen sisarentyttäreeseen ja kerrottu eräitä potilasta koskeneita tietoja, joskin verraten yleisellä tasolla. Joka tapauksessa yhteydenotosta oli paljastunut potilaan terveydenhuollon asiakkuus ja arvio pitkäaikaishoidon tarpeesta. Nämä seikat eivät käytettävissäni olleen aineiston perusteella olleet ainakaan yksiselitteisesti olleet entuudestaan mainitun henkilön tiedossa ennen edunvalvonta-asian käsittelyn aloittamista, minkä vuoksi menettely on tältä osin julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 25 kohdan näkökulmasta kriittikille altis.

3.3

Yhteenvedo ja johtopäätökset

Se, että edunvalvontailmoituksen tekijäksi oli pyritty löytämään ja saamaan potilaan omainen, oli perustunut Katriinan sairaalan omiin ohjeisiin. Niiden mukaan edunvalvontaa koskevan esityksen tekee omainen, läheinen tai hoidettavan asioista tietävä henkilö, muttei ilman erityistä syytä työntekijä/hoitohenkilökunta. Siltä osin kuin yksittäiset sosiaalihoitajat olivat toimineet näiden ohjeiden mukaisesti, en katso aiheelliseksi arvostella heidän menettelyään.

Sen sijaan kyse on nyt ennen muuta näiden ohjeiden asianmukaisuudesta. Ohjeiden taustalla olivat sairaalan toiminnasta tehdyt valitukset, joskaan saamissani selvityksissä ei ollut lähemmin yksilöity, millaisista valituksista oli ollut kyse. Arvatenkin kyse oli ollut siitä, että lähiomaiset olivat kokeneet epäasianmukaiseksi sen, että ilmoitus oli tehty heidän tietämättään.

Kaiken kaikkiaan Katriinan sairaala näyttää nähneen osin kovastikin vaivaa sukulaisten selvittämiseksi edunvalvonta-asioiden vireille saamiseksi. Osin ilmoittajiksi oli myös etsitty henkilöitä, joilla ei välttämättä ollut lainkaan läheistä kontaktia potilaaseen.

Sairaalan ohje on mielestäni lähtökohdiltaan ollut edunvalvontailmoitusten tekemisen osalta erityislakina holhoustoimilakiin nähden sovellettavaksi tulevan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 9 §:n 2 momentin vastainen, koska mainitun lainkohdan mukaan sosiaalihuollon toimielimen *tulee* tehdä ilmoitus, jos jonkun arvioidaan olevan ilmeisen edunvalvonnan tarpeessa, kun taas holhoustoimilain 91 §:n mukaan kuka tahansa *voi* vaitiolovelvollisuuden estämättä tehdä sanotun ilmoituksen. Nyt sairaala oli ohjeellaan itse asiassa siirtänyt laissa säädetyn velvoitteensa omaisten hoidettavaksi, joskin hyvin pitkälle heitä asiassa avustaen ja neuvoen.

Edellä todetun lisäksi ohje on ongelmallinen myös potilaan perustuslain 10 §:ssä perusoikeutena turvatun yksityiselämän suojan näkökulmasta. Käytettävissäni olleesta aineistosta ei nimittäin kaikissa tapauksissa voitu yksiselitteisesti päätellä, oliko potilaan suostumus salassa pidettävien tietojen antamiseen juuri ilmoituksen sittemmin tehneelle henkilölle ollut olemassa.

Kyse ei mielestäni nyt ole ollut sellaisista sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 9 tai 17 §:ssä tarkoitetuista tilanteista, joissa tiedon antaminen läheiselle olisi tarpeen potilaan tahdon määrittämiseksi tai joissa se olisi ilman potilaan suostumusta voinut tulla kyseeseen eli että se olisi ollut tarpeen potilaan tahdon tai sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi taikka sosiaalihuollon toimenpiteen toteuttamiseksi, koska sairaala voi tehdä edunvalvontailmoitukset maistraattiin lähtökohtaisesti potilaan tai hänen omaistensa suostumuksesta riippumatta.

Se, missä määrin kyse on nyt suostumuksen olemassaolon osalta potilasasiakirjamerkintöjen epätasällisyydestä tai aidosti siitä, että suostumusta ei ole ollut, jää nyt kuitenkin vain arvailujen varaan. Omaksuttu menettely avaa kuitenkin ainakin periaatteessa vakavasti otettavan mahdollisuuden sille, että salassa pidettäviä tietoja epähuomiossa kerrotaan tahoille, joilla ei noihin tietoihin ole oikeutta.

Totean vielä, että sairaalan ohje voi kaavamaisuudessaan myös kääntyä alkuperäistä tarkoitustaan vastaan sitäkin kautta, että kaukainen omainen, joka ei ole ollut potilaan kanssa missään tekemisissä ja joka ei tiedä mitään hänen asioistaan, kokee sairaalan painostaneen häntä ilmoituksen tekemiseen. Tällaisesta oli viitteitä ainakin yhdessä asiassa tehtyjen asiakirjamerkintöjen perusteella.

Edellä todetuilta ongelmilta ja tulkinnanvaraisuuksilta vältytään, kun sosiaalihuollon yksikkö itse tekee edunvalvontailmoituksen maistraattiin sen mukaan kuin sillä on siihen suoraan lain nojalla velvollisuus. Estettä sille, että niitä omaistahoja, joilla on selkeä oikeus saada tietoja potilaan asioista, lisäksi informoidaan ilmoituksen tekemisestä.

Muilta osin asiassa ei ilmennyt sellaista, josta minun olisi aihetta lausua enemmän.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdissa 3.2 ja 3.3 Katriinan sairaalan edunvalvontailmoitusten tekemistä koskevista ohjeista ja yksittäisistä tapauksista esittämäni arviot, näkökohdat ja käsitykset sairaalan tietoon. Sosiaalihoitajan tietoon saatan erityisesti kohdassa 3.2.2 neuvonnasta ja potilasasiakirjamerkinnöistä esittämäni käsityksen.

Edellä todetussa tarkoituksessa lähetän jäljennöksen päätöksestäni sairaalan johtavalle ylilääkärille ja sosiaalihoitajalle.

Samalla lähetän päätöksen tiedoksi Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan vanhus- ja vammaispalvelujen johtajalle sekä Vantaan maistraatin holhoustoimen yksikölle.